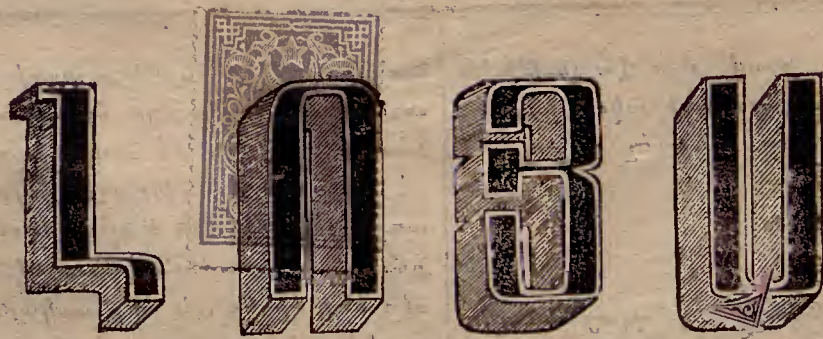

ՀԱՆԴԵՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

Կը հրատարակուի Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը: Տարեկան գինն է մէկ լիւրս օսմանեան: Մէկ քերթը 40 փարսաւարծար: Նամակ կամ ո եւ է գրութիւն պետք է ուղղել Առ. Մ. Դափաւանահան Կոստանդնուպօլիս, Մերձան ջարդի Բիւշտի Էֆենտի խանի տակ Մ. Կ. Սարքեանի տպարանը:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 126

1881

ՇԱՐԱԹ 3 ՅՈՒՆԿԱՐ

ՇԱՐԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին առ Ս. Պատրիարքն ուղղած պատասխանագրին պատճէնն ալ հրատարակեցաւ:

Տ. Մկրտիչ Ս. Կաթողիկոսն իր պատասխանին մէջ կուզէ հերքել այն պայմանները՝ զորս կառաջարկէր Կրօնային ատեններ Ն. Բ. Սրբազնութեան:

Կրօնային ատենի առաջարկութիւնը նոր բան մը չէ. 1874—76ի Կրօն. ժողովոյ առաջարկած՝ Ազգ. ժողովէն վաւերացեալ և Ազգ. թամարայ Տ. Խաչատուր Ս. Կաթողիկոսէն ընդունուած պայմանագիրն է, յորում ճշդ. յօդուած մ'ալ աւելցեր է:

Տ. Մկրտիչ Ս. Կաթողիկոս նոյն յօդուածին նկատմամբ իր փաստերը թուելէ ետեւ յիշեալ պայմանագրի մասին ալ ձեռնհասութեան խնդիր մը յարուցանելով՝ կեղբաւայէ թէ Կաթողիկոսական աթոռոց միջև յարաբերութիւն հաստատուելու համար

պատրաստ է էջմիածնայ Վեհ. Ս. Կաթողիկոսին հետ բանակցութեան մտնելու:

Աւասիկ այս է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական խնդրոյն նկատմամբ Կրօնային ատենի և Տ. Մկրտիչ Ս. Կաթողիկոսին միջև սկսուած բանակցութեան ներկայ արդիւնքը:

Թէպէտ ցաւալի է տեսնել որ այսպիսի փափուկ ժամանակի մը մէջ յիշեալ խնդիրը կը կնճռոտի, վեղարի ու փիւնի խնդիր մը դուրս կուգայ, և Տ. Մկրտիչ Ս. Կաթողիկոսն համայն Թուրքիոյ Հայոց ներկայացուցիչն եղող Ազգ. ժողովոյ իրաւասութիւնը չուզէր ճանչնալ, սակայն միւս կողմէ ալ կրնամք դոհ լինել որ ուղղակի էջմիածնայ Վեհ. Ս. Կաթողիկոսին հետ յարաբերութեան և բանակցութեան մտնել ուզելովը կը փութայ հաստատել թէ էջմիածնայ Աթոռոյ գերագահութիւնը կընդունի:

Մեք կրնամք դոհութեամբ հաւանիլ որ այսպիսի կնճռոտ խնդիր մ'Ազգ. Վարչութեան վրայ բեռ մ'ըլլալէ դադրելու կեր-

պարան կտանայ, որով մեր Վարչութիւնն ալ միջոց կունենայ յոյժ կենսական խնդիրներով զբաղելու, որք առաւել ուշադրութիւն կը դրաւեն:

* * *

Այդ յոյժ կենսական խնդրոյ առաջինն՝ ինչպէս յայտնի է, դաստիարակութեան խնդիրն է:

Սահմանադրութեան հաստատութենէն ի վեր մեր Ազգ. Վարչութիւնն եթէ չկրցաւ այդ կենսական խնդիրը ձեռք առնուլ և նորա հարկ եղած մըլումը տալ, անհուն բերկրութեամբ կը լցուէինք և կը մխիթարուէինք տեսնելով որ Միացեալ Ընկերութիւնը Հայաստանի դատաւայ մէջ կրթութիւն տարածելու ազգասիրական այլ և դժուարին հոգին ստանձնած՝ մեծամեծ ջանքեր կընեն:

Յիշեալ մեղուածան Ընկերութեան ազնիւ ջանքերն որչափ ալ որ մեծ լինին, ի հարկէ ինքնին չեն կրնար նպատակին իրացման հասնիլ, եթէ ազգայնոց օժանդակութիւնը զլացուի:

Միացեալ Ընկերութեանց Տնօրէն Ժողովը նոր շրջաբերականաւ մը կը փութայ իւր գտնուած դժուարին վիճակը բացատրելով՝ ընդհանուր ազգայնոց ուշադրութիւնն հրաւիրել:

Պատ. Տնօրէն Ժողովը կրթութեան տարածման մասին մինչև ցարդ իւր գործողութեանցը նկատմամբ տեսութենէ մը յետոյ կըսէ. «Այս ամենը խնայողութեան ասեն անաւարտիցանց իրոյ հասարակաւ, այս ամենը շուրջ 4000 սակույ տարեկան ծախքով, գումար չէ՝ որ իւր անշուշտ 24 վարժարանաց խնայելու և կեդրոնէն անբաժնէր եղած ծախսոց հոսիմարութեամբ՝ բայց ՇԱՏ ՄԵՆ Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց համար, ՇԱՏ ԱՀԱՆՈՐ նորընտիր Տնօրէն Ժողովոյ համար՝ որ ի սկզբանէ անտի ծախսոց ՈՒՅՆՈՒՄ միայն տեսաւ իւր շուրջը, առանց կարե-

նալու անմիջապէս իւր ազգի ազգի աշխատութեանց և ճգանց հակառակ հաստատից նորանոր աղբիւրներ ստեղծել»:

Տնօրէն Ժողովոյ սոյն յայտարարութեան առջև չեմք գիտեր ի՞նչ կղզան այն անձինքը, որ Հայաստան կաղաղակեն, որ ազգասէր ենք կըսեն, և որք սակայն կրթութեան գործին նպաստելու համար կամ խուլ և համր կը ձևանան և կամ Անգլիացոց «յառաջ գնացէք» ներուն պէս կըսեն՝ դուք գործեցէք և մենք ալ ի հարկին կօղնեմք ձեզի: Սքանչելի՛ քաջաւերութիւն:

Շարունակեմք. — «Տնօրէն Ժողովն իրաց ներկայ վիճակը իւր բոլոր մերկութեան մէջ Ազգին առջև պարզելով, կը յայտարարէ թէ՛ այն օժանդակութիւնը զոր նախորդ երկու Ընկերութեանց ընծայեց Ազգին, թէ ի Թուրքիա և թէ ի Ռուսիա, և թէ ի օտար աշխարհ, եթէ նոյն չափով՝ ոչ աւելի, չընծայէ այժմ՝ Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց Տնօրէն Ժողովն Կեդրոնական Երեսփոխանութեան Ժողովոյ որոշման համաձայն՝ կամ պիտի պարտաւորի դժբաղդաբար իւր նախորդներէն իրեն յանձնուած այդ «բնական գործերը» (վարժարանները) պակսեցնել, և կամ նոյն «բնական ասորեանք այնքան որոշեցնել ինչ որ ընկերութեան գործերն են ՅԱՆԿԱՐԾԱՀԱՍ ՎՏԱՆԳԻ ՄԸ ԱՀԱՆՈՒՄ»:

Մեղուածան Ընկերութիւնն իր դոյութիւնն ապահովելու համար աւասիկ կը մտածէ երկու միջոց ձեռք առնուլ, որոյ հետեւանքն անշուշտ Ազգին վրայ կը ծանրանայ անտարբեր անձանց պատճառաւ: Բայց Տնօրէն Ժողովն առանց բոլորովին յուսահատելու՝ նոր փորձ մը և ազգու հրաւեր մ'ալ կընէ առ համայն ազգայինս:

«Այս վտանգէն ազատելու համար Տնօրէն Ժողովն ինչպէս իւր նախորդ, նոյն պէս և ներկայ երկրորդ յայտարարութեամբ անգամ մ'ալ չվարանիր ցոյց տալ այն մի-

ընդհանրապես՝ որոշմամբ իւր ծրագրին գործադրութիւնը կը մտնէ » :

Ի՞նչ են այդ միջոցներն . — աւասիկ — « Հանգանակութեան սովորական բայց դժուարին դրութիւնը օգտակար կերպով ի գործածելու համար , այլ և այլ հայաբնակ քաղաքացի և գիւղօրէից մէջ գործակալութիւններ հաստատուեցան , տնտեսաբար ի ձեռքն ընկերութեան կնիքով և ստորագրութեամբ վաւերացեալ զանազան տոմսեր և հանգանակութեան ցուցակներ , ինչպէս և ժապաւինեալ մատեններ զորս իւրաքանչիւր անհատի ներկայացուցած պահուն՝ եթէ ամեն ոք գիւրութեամբ իւր կարողութեան համեմատ մէկ առ հարկը չափով նաև մասնակցի , ընկերութեան վիճակը երկու կամ երեք տարւոյ համար նաև , և թերևս ալ աւելի ապահոված կը լինի :

Երկրորդ , այն դժուարին ձեռնարկը արդիւնաւոր ընծայելու աղագաւ պէտք է որ անձնաւոր անհատ՝ բոհայնի քոթոգր հաստիւր Էմմանուէլ Գործակալը իւր տուածին այցելութեամբ , և ուրիշ երբեք , երբեք և երբեք միւլ վերջերս այցելութեամբ յետագէտ այն 1 Գահեկանի նախընտր այնքան ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԻ ՄԸ համար որ Խոսրոսի է կորեքամակ Հայուն ԱՆՕԳՆԱԿԱՆ զաւակաց ՄՏԱԽՈՐ ՀԱՅ Ըմբեկա համար :

Երրորդ , ի բաց առեալ այն մասնաւոր միջոցները՝ զորս արտաքին գործակալութիւնը իրենց հաղորդուած գրաւոր հրահանգաց համաձայն արդէն ձեռք առած են և կամ պիտի առնուն , մայրաքաղաքիս և իւր արուարձանաց մէջ ցարդ կաղմուած և այսուհետև կաղմուելիք Յանձնախմբոց անդամք պատրաստ են այժմէն բաժանորդագրութիւնը՝ ընդարձակ և կանոնաւոր եղանակի մը վերածել , ի գիւրութիւն խնդրողաց և տուողաց միանգամայն . . . » :

Այսպիսի պարզ՝ այլ սրտաշարժ հրաւեր մ'արդեօք ի՞նչ ընդունելութիւն պիտի գտնէ :

Թէև այժմէն չեմք կրնար ճշգիւ գուշակել , բայց կրնամք սակայն յուսալ թէ պիտի կրնայ լաւ տպաւորութիւն մը յառաջ բերել :

Մայրաքաղաքիս այլ և այլ թաղերուն մէջ մանաւանդ ազնիւ Եէնի-Գալուստոյ ազգասիրութեանն առջև խիստ սիրայիր ընդունելութիւն գտեր է յիշեալ հրաւերն և ահա գոհութեամբ կը տեղեկանամք թէ Հայաստանի դաւառաց մէջ կը թուրթեան կենսական գործին նպատակելու համար ազգասիրական ջանքեր կը լինին :

Կը փափաքեմք , մանաւանդ կը բարեմաղթեմք որ այդ ջանքերն զսհացուցիչ արդիւնք մ'արտադրեն ի քաջալերութիւն յիշեալ հայրենանուէր ընկերութեան՝ որոյ գոյութիւնը , յարատեւութիւնն ու զօրացումը խիստ կարևոր պէտք մ'է հայրենեաց ներկային և ապագային նկատմամբ :

ՌԻՇԱՐԴՐՈՒԹԻՒՆ

Բաւական տոնէի ի վեր մեր մէջ զարմանայի սկզբունք մը երևան ելած է , որ թէպէտ նպատակի մը համար ի գործ կը դրուի , բայց բուն ազգային տեսակէտով ընդհանուր նպատակի հակառակ է . հետեւաբար և փնասակար :

Այդ սկզբունքն է թոշակն յապաղեցնող ծնողաց տղաքը վարժարանէ արտաքսելն , որ նաև իրաւանց և արդարութեան ալ հակառակ է :

Յանցանքի մը ենթական արդար օրինաց համաձայն պատժելու պարտաւորութիւնը կրնամք հասկնալ , բայց բուն յանցաւորն , այն է , ծնողքը թողլով որդին պատժելն և այն ալ ուսմունքէ զրկելով պատժելը բնաւ չեմք կրնար հասկնալ , թող նաև որ ազգային տեսակէտով ալ ընդհանուր նպատակի խիստ հակառակ կը դնենք :

ի՛նչ է այդ ընդհանուր նպատակը . — Աղգին մանչ և թէ աղջիկ տղաքներն հաւասարապէս կը թել , դաստիարակութիւնն ընդհանրացնել և վարժարանաց յառաջադիմութեանն հոգ տանիլ :

Աղգին այս պարտաւորութիւնն աղգային Սահմանադրութեան մէջ հիմնական սկզբունքով նուիրադրուած է :

Ասոր հակառակ՝ իւրաքանչիւր աղգային ալ պարտաւոր է Աղգին իրմէ սպասած ծառայութիւնը մատուցանել աղգային ծախուց մասնակցիլ :

Իւրաքանչիւր աղգայնոյ այս անհրաժեշտ պարտաւորութիւնն ալ նոյնպէս գծուած և հաստատուած է , զոր արդարութեան համաձայն կը դառնամք :

Արդ , ի՛նչ բան որ արդար է և օրինօք ընդունուած՝ զայն ճշդիւ գործադրելը պարտաւորութիւն է , բայց ի՛նչ որ օրէնք չէ և իրաւանց ու արդարութեան հակառակ է , զայն գործադրելն արդարութեան սկզբունքի հակառակ է :

Ասոնք այնպիսի պարզ սկզբունքներ են , որ եթէ ազոնց համար իրօք դրական օրէնքներ ալ չկենան , մարդ կրնայ խելքով իսկ գտնել :

Խելքով գտնել ըսինք , և ահա կաւելցընեմք . ի՛նչ բան որ բանավարութեան հակառակ է , և ի՛նչ որ բանաւոր չէ , արդէն չկրնար օրէնք լինիլ , և եթէ լինի իսկ , պարտուց՝ իրաւանց՝ արդարութեան և հաւասարութեան հակառակ է , և ահա այս չորս ճշմարիտ սկզբանց հակառակ օրէնք մ'ալ չկրնար երբէք արդար օրէնք կոչուիլ :

Ուստի մարդ ի՛նչ որ կընէ ու կը գործէ , ոչտք է մտածէ նախ թէ իւր ըրածն արդեօք արդար և արդարութեան համաձայն է :

Եթէ համաձայն չէ , և եթէ նորա ըրածն իշխանութեան ուշադրութենէն ալ վրէպի , հասարակաց կարծիքն (ուղիղ բանը)

զինքը կը դատապարտէ , և այս ալ արդէն բարոյական մեծ դատապարտութիւն մ'է :

Վերջապէս՝ ի՛նչ տեսակէտով ալ որ քննես , բնաւ չես կրնար արդարացնել հօր մը գործած յանցանքին համար տղան պատժելու , և այն ալ ինչպէս ըսինք . ուսմունքէ զրկելով պատժելու սկզբունքն , որ սխալ է և ֆլաստակար :

Այսպիսի անարդար սկզբունք մ'որիչ բան չենթադրէր , բայց եթէ սո թէ՛ զօրաւորը թողլով տկարը պատժել և կամ պատժելու համար անպատճառ յանցաւոր մը փնտռել , որ միանգամայն ծիծալելի է :

Եթէ հօր մը պարտուցն համար տղան պատասխանատու և հետեւապէս զայն պատժելու սկզբունքն ուղիղ լինէր , աշխարհի բոլոր իշխանութիւններն ալ ի գործ կը դնէին :

Աւելորդ է ըսել թէ այսպիսի անարդար օրէնք մը բնաւ տեղ մը չկայ նոյն իսկ ամենէն բարբարոս աղգաց մէջ անգամ , և եթէ կենար իսկ , տարակոյս չկայ թէ առաջին անգամ բողոքողք մեր այն Պատ. Հոգարար-ձութիւնները պիտի լինէին , որք այժմ մի և նոյն բանը կընեն :

Ո՛րու որ անկ է ուշադրութիւնը կը հըրաւիրեմք :

ԿԱԹՈՒԿՈՍ ԽՆԴԻՐԸ

Աղգին մէջ մինչև հիմա տեղի գտած դանադան բաժանումներն արդէն խորին ցաւ սրտաւորած էին համայն ազգասիրոյ , և այդ ցաւն աւելի մեծ եղած էր վերջին մի քանի տարիներէ ի վեր , յորում ըստորաբաժանումներ ալ կ'սկսէին աւելնալ Հասունեան և Հովհաննիսեան անուն կուսակցութիւններ երևան գալով , ոյր սրտաւորաւ եղբայր եղբոր դէմ առեւտրութեամբ կը լցուէր , իրար կ'ատէր , կը թռչնամանէր , կ'ամբաստանէր ու կը զրպարտէր :

Աւելորդ է ըսել թէ այսպիսի անպատեհ վիճակէ միշտ չարիք կը ծնի , որոյ արդիւր փորձն Աղգը քանիցս տեսած է , զոր պատմութիւնը կը հաստատէ :

Այդպիսի վէճեր տեւելի վնասակար կը լինին, և թէ մանաւանդ անձնական կուսակցութենէ ծաղկն:

Սկզբան կուսակցութիւնը կրնայ միշտ օգտակար լինել, բայց անձնական կուսակցութիւնն ո՛չ երբէք:

Ասոր օրինակն ահաւասիկ վերջին մի քանի տարիներուն մէջ ալ տեսնուեցաւ:

Սակայն գոհ եմք որ յիշեալ երկու կուսակցութիւնն ալ տեսնելով վերջապէս աղօր վնասակարութիւնն, այժմ միանալու գովելի ջանքեր կ'ընեն, որ Հարկու ուրախալի պարագայ մ'է, և ազգովին դաժնութեան արժանի:

Սոյն բաղձալի միութիւնն անշուշտ եմք որ խիստ զեղեցիկ օգուտներ յառաջ պիտի բերէ և մինչև հիմա յառաջ եկած վնասուց տեղը պիտի լցնէ, վընասուց, որ խիստ ծանրագին եղաւ:

Յիշեալ երկու կուսակցութեան վերաբերող արժանահաւատ անձերէ գոհութեամբ կը տեղեկանամք թէ Արհիտարալու Աղարեան Գերապայծառն ամենայն եռանդեամբ կ'աշխատի նոյն բաղձալի միութիւնն յառաջ բերելու, և կ'ըսուի թէ արդէն ըստ մեծի մասին յաջողեր է:

Կը հաւատամք, վասնզի Գեր. Աղարեան կալու, հոնձարեղ, ազգուսէր և լուսամիտ անձ մ'է, և մեր Ազգին համար իրմէ ուրիշ շատ գեղեցիկ արքիւնքներ ալ կ'սպասեմք, և կրնամք այժմէն սարկ հով լինել թէ մեր այս ակնկալութեանը մէջ չպիտի սխալուք, որովհետեւ նորո՞ւ անձին վրայ այս ամեն յատկութիւններէն զատ՝ նաև փարձառութիւն մ'ալ կայ աւելցած, որ մեծ բան կ'արժէ:

Մարդու մը համար բարեկամի մը բերնէ դու վեստներ լսելը մեծ նշանակութիւն չունի, որչափ հակառակորդ կուսակցութեան վերաբերող անձանց բերնէ:

Կաթնովի ազգայնոյ վէճին ամենէն ուստիկ և բորբոքած ատենն անգամ Հակահասունեան ազգայիններէ դուրստ լսած եմք յիշեալ բարձրաստիճան եկեղեցականին նկատմամբ:

Այնպիսի թանկագին վկայութիւն մ'իր անժըխտելի արժանեացն հզօր ապացոյց մ'է, և ահա մեր այս ամեն պարագաներն ի նկատ տանելով՝ հաւատի կերպիւ կը յուսամք թէ իր ազգօգուտ ձեռնարկութեանը մէջ պիտի յաջողի, և հետեւաբար դադրին այլևս անձնական կուսակցութիւնք, որմէ Ազգն այնքան վնասուց ենթակայ եղաւ:

Հարկ է որ այսուհետեւ նոյն չարիքը դարմանուին և ընդհանուր կերպով օգուտներ յառաջ դան:

Հետեւաբար այս պէտք է լինի իւրաքանչիւր կաթնովի ազգայնոյ միակ բաղձանքն, և ամենայն ոք սոյն նպատակին համար աշխատի անցեալը մոռնալով և ներկային մէջ ասպագային համար աշխատելով:

Կը յուսամք թէ մեր այս ազգասիրական դիտողութիւններն ապարդիւն չեն լինիր:

Լ Ս Ա Ր Ա Ն

(ՏԵ՛ ԲԷ՝ 124)

Այսպէս երբ արժանաւոր գրիչներ չեն քաջաբերուիր, երբ օգտակար աշխատութիւնք չեն խախտուիր և կը լքանին ու կը վհատին, ի հարկէ կալու գրիչներ մեր մէջ օրըստօրէ կը պահին, ազգային շահեր և իրաւունքներ հրապարակին վրայ պաշտպանող թերթեր կամ բնու չեն գտնուիր և կամ՝ ընդհանուր և մասնաւոր խնդրոց մէջ իրենց շահը՝ ձեռք բերելու միջոցներով կ'զբաղին, որմէ հետեւած միջան հարկաւ Ազգին կը վերաբերի:

Եւրոպայ մէջ լրագիրք և դանադան հրատարակութիւնք օրըստօրէ յառաջ կ'երթան. — ինչո՞ւ. — որովհետեւ ժողովուրդն արժանիք գնահատել և աշխատութիւնը քաջաբերել գիտէ, ընտրութիւն և ճանաչողութիւն ունի և կրնայ կշռել թէ ո՞ր բան իրօք հարկաւոր է և իւր շահուցը նկատմամբ օգտակար:

Իսկ մեր մէջ գրեթէ բոլորովին աղօր հակառակն է:

Հարկ չկայ բացատրելու թէ այսպիսի վիճակ մը խիստ վնասեցուցիչ է մանաւանդ անոնց համար՝ որ ազգային ծառայութեան նուիրեալ են, և երբ այդ անձինք՝ արժանաւոր եկեղեցականք, կարող խմբագիրք, ձեռնհաս վարժապետք և օգտակար հրատարակութեանց հեղինակք գտնէ պէտք եղածին չափ չեն քաջաբերուիր, ազգն ընդհանրապէս իրաւունք չունի դանդաւորելու թէ ազգային ծառայութեան նըուիրեալ անձանց թիւն ինչո՞ւ չաւելնար և աղօր հակառակ՝ տգէտ և արժանիքէ դուրի եկեղեցականներ, մերկիմաստակ վարժապետներ, խմբագիրներ և հեղինակներ ինչո՞ւ օրըստօրէ մեր մէջ կը շատնան և ասպարէզը՝ խիստ սամաւթիւ բացառութեամբ:

ընդհանրապէս այդ կարգի անձանց ձեռքը կը գլու-
նըռի :

Եթէ երբէք դանդաղեալ տեղի կայ, այն ալ
սա է որ Ազգն ըստ մեծի մասին իրմէ, այսինքն,
իւր անտարբերութենէն, անընտրութենէն և ըստ
արժանւոյն իւր պարտաւորութիւնը կատարել չը
փութալու պարագայէն պէտք է դանդաղի :

Եթէ, ինչպէս որ ճշմարիտ է, խիստ անպա-
տեհ է ազգի մը ինքնատիրութիւնը վերաւորել,
նոյնպէս խիստ անպատեհ և ֆլասակար է ազգի մը
սակաւսութիւնները ծածկել, և զէշն իբրեւ ազէկ
ֆլասակարն իբրեւ օգտակար և դատապարտելին իբ-
րեւ առարկանութիւն ներկայել և մասնաւոր նպա-
տակներու և անարդ շահախնդրութեան պատճա-
ռաւ զաղտնք սրաշտարանել, որ հարկաւ պարկեշտ և
ուղիղ մարդու գործ չէ :

Բայց սա ևս չմոռնամք ըսելու թէ պարկեշտ և
ուղիղ մարդիկ շատ անգամ տեղ չունին, և վասն
զիւր ազգային շահերն ու իրաւունքները արիա-
բար սրաշտարանող, այն է, բուն իր մարդկին ունե-
նալու հոգ չառնիր ժողովուրդը, մինչդեռ երապա-
կան ազգայն մէջ ժողովուրդն իր յատուկ մարդկին
ունի, որոյ մասնաւոր շահն ստաճովեալ է ժողովուր-
դէն, որ կը քաջալերէ զանոնք իրենց գրական և
կամ ուրիշ հանրագումար աշխատութեանցը մէջ :

Իսկ մեք ինչ կընենք. — կը թողու՞մք որ այդ
անձինքը վճատին իրենց զաւկներովն ու ընտանեօքը :

Միթէ կարելի՞ բուն է որ այսպիսի ազգ մ'ա-
պագայ ունենայ. — ոչ, վասն զի երբ ազգի մ'ա-
պագայի տարերքն, այն է, արժանաւոր եկեղեցա-
կաններ, ձեռնհաս վարժապետներ և կարող գրիչ-
ներ չեն բաժնաւոր իր գոնէ պէտք եղածին չափ,
և երբ այդ կարգի անձինք դժբաղդաբար կը լրանին,
չեմք գիտեր թէ անոնք ո՞վ պիտի ստորադասէ այն
ազգին ապագան. — արդեօք ոտուէ՞րն և արդեօք
օտու՞րն. — է՛շ, արդէն այդ երկուքն են մեր յա-
սոյ խարխիւն և մեր բաղաբակն հաւատքը :

Հետեւաբար և դժուար չէ այժմէն գուշակել
Ազգին տարագան, զոր ոմանք խիստ յուսալից կը
գտնեն, իսկ մեք ներկայէն գուշակելով խիստ
տխար :

(Յաջորդ խոսք)

ԶՈՒՍԱՐՃԱԼԻՓ

Վրաց Գրօթբա լրագիրը, կըսէ Մշակ, խիստ
ըստ միջոց մը գտեր է, որով պիտի կրնայ հ-
ղեր ամբողջ Հայերը Վրացի դարձնել. դուն ինչ
կըսես ասոր, Խիկար. —

— Ինչ պիտի ըսեմ, խոստովանիմ և հաւա-
տամ. Պաղէստինէն Աստուածածնոյ տունն հրաշքով
Վերօնա կը փոխադրուի և էջրիայը էրրատ Քուրդերն
հրաշքով էջրիա կը դառնան տէ միթէ Հայերնալ հրաշ-
քով Վրացի չեն կրնար դառնալ. ուստի ես ալ
կըսեմ թէ Գրօթբա լրագրին գտած հանձարեղ մի-
ջոցն անշուշտ այսպիսի գերազանց հրաշք մ'ըլլա-
լու է :

Կեցցե՛ս Խիկար, շատ ազէկ գտար. —

— Սակայն տէ՛ր իմ, կողաչեմ շատ ըսէ,
շատ, գտածը ինչ միջոց է եղեր.

Ինչո՞ւ այդչափ կաճապարես, Խիկար, միթէ
առաւ Մնատիչ աղային արուելիք հէպիչն է. —

— Բայց շատ բէք, տէ՛ր իմ, շատով հասկը-
նալ կուզեմ, որովհետեւ հիմա հետաքրքրութենէս
պիտի ծաթիմ.

Ինչ կըսես, Խիկար, խեղճ ես, ինչ ես,
հիչ հետաքրքրութենէ մարդ կը ծաթիմ. —

— Այո՛, այո՛, որովհետեւ բարկութենէս հիմա
կը ծաթիմ ըսելը ծառանք գործածող հարուստ
մարդոց մենաշնորհ է.

Կը փախչեն՞ս, Խիկար, միթէ խօսելու ալ մե-
նաշնորհը կըլլայ եղեր. —

— Սակայն, տէ՛ր իմ, թո՛ղ հիմա ազգ խօսքերը
և կողաչեմ տա հրաշքը պատմէ.

«Սրտանուշի մէջ, կըսէ յիշեալ Վրացի լրա-
գիրը, ժողովուրդը կը բաղկանայ Մահապատններէ,
Հոյ—Լուսաւորչտկաններէ և Վրացիներէ».

— Էյ ազէկ, ինչ կըլլայ եղեր.

Այդ վերջին երկուքն որովհետեւ Հայերն կը
խօսին, բայց կրօնքով կաթողիկ են, ուրեմն կրօն-
քով կաթողիկ, լեզուով հոյ և ազգութեամբ Վրացի
են եղեր ըստ յիշեալ Գրօթբա լրագրին, և Մշակ
ալ կըսէ թէ՛ «Ինչպէս կարելի է որ Վրացիները
թէ ընտանեկան և թէ հասարակական կենաց մէջ
հայերէն խօսին, և թէ կրօնական բոլոր արարու-
թիւններն ալ հայերէն լեզուով կատարեն. Կերևոյ
թէ՛ ասում է Մշակ՝ Գրօթբա պիտի ըսէ նաեւ թէ՛

Վէնէտոյ Միթիթաբաններն ալ Վրացի են, որով հետեւ անոնք ալ Հայ—կաթուղի են» . —

— Ուրեմն, տէր իմ, քանի որ լեզուն ոսկոր չունի, ես ալ կըսեմ թէ բոլոր Վրացիները Հայ են, որովհետեւ Վրացիները ժամանակաւ Հայոցմէ փառաւոր ապրակ կերած են :

* * *

Կարսի մէջ խնջոյքի մը ատեն առաջարկուեր է թէ ո՛վոր հայերէն խօսակցութեան մէջ օտար լեզուէ բառեր դուրս չծնէ, ամեն մէկ բառի համար 10ը կոպէկ տուգանք տայ ի նպաստ սովելոց եւ այս առաջարկութիւնն հաճութեամբ ընդունուեր է : Ասոր ի՞նչ կ'ըսես, խիկար . —

— Թէ որ ասանկ որոշում մ'ալ թ'ըքա. հայք ընեն, կարծեմ այսպիսի կամաւոր տուգանքէ ազատ մնացող շատ քիչ մարդ պիտի գտնուի, մանաւանդ բարձր ընկերութեանց վերաբերող անձինքն, որ իրարու հետ ալ ընդհանրապէս հայերէն չեն խօսիր : Ուրեմն Սովելոց Յանձնաժողովին աչքը լոյս :

Շատ հաւնեցար . —

— Այո՛, այո՛, որովհետեւ զմարդ բռնի ազդասէր ընելու խիստ դեղեցիկ եւ խիստ հանճարեղ միջոց մ'է . չես հաւատարնէ ա. տանկ տուգանք տուող մէկու մը հարցո՛ւր :

* * *

Քուղում աղա՛ս, աֆ կ'ընես ամա, էրթալով ինքզինքդ կը մոռնաս կոր . էրկու իստիզալը բան մոռցեր ես առնելու . —

— Ատանց առաջինը քու խելքդ է, կնի՛կ, իսկ երկրորդն ալ իմ մեծապատիւ քսակս :

* * *

Երիտասարդի մը հետ երկար ատենէ ի վեր սիրային յարաբերութիւն ունեցող օրիորդ մը ներկայացուցին համբակ բժիշկի մը որպէսզի նորա նիհարութեան դարման տանի : Մեծապատիւ բժիշկը քննելէ ու զննելէ յետոյ՝ ըսաւ նորա ծնողացը՝

Օրիորդը ջղային տկարութիւն ունի եւ դիմաց դեղնութիւնն ալ արեան նուազութեանէ յառաջ եկած է . ուստի զօրացուցիչ դեղահատ մը պիտի տամ . —

— Ներեցէք, Պ. բժիշկ, պատասխանեց օրիորդը՝ չկրցաք իմ հիւանդութիւնս աղէկ հասկնալ . եթէ դեղահատի տեղ տուի մը փութորա դրէք, կրնայ դէմքիս դեղնութիւնը ծածկել . բայց կատարելապէս բժշկուելու համար ալ քահանան կրնայ օգտակար ըլլալ :

* * *

Խիկար, Գատը—գիւղի մէջ յոյն երիտասարդ մը պատուաւոր հայ ընտանիքէ աղջիկ մը առեր փախեր է եղեր, իրա՞ն է . —

— Ո՛ր Գատը—գիւղին մէջ .

Ի՞նչ կ'ըսես, խիկար, քանի՛ Գատը—գիւղ կայ . —

— Մէյ մը մեր գիտցած Գատը—գիւղը եւ մէյ մ'ալ այդ լուրը հնարողին խելապատակին մէջի Գատը—գիւղը .

Այդ երկուքէն ո՛րին մէջ պատահեր է . —

— Դրաւ կը գնեմ որ մեր գիտցած Գատը—գիւղին մէջ ատանկ բան չիկայ . հետեւաբար այդ լուրը հնարողին խելապատակին մէջի Գատը—գիւղն ըլլալու է :

* * *

Մայրի՛կ, կ'ըսէր փորրիկ աղջիկ մը, ատենը մէյ մը ինչո՞ւ երեսներդ շատ կը կարմրին . —

— Որովհետեւ ինձի շատ խըրս կը հանես տէ արունը դու իս կը ցատկէ .

Է՛յ հապա պաղի ալ էրէսդ պատանայի պէս ճիպճերմակ կ'ըլլայ նէ անոր պատճառը ի՞նչ է, իլաճ կը քսես քի արունդ վար դալէ տէ էրէսդ ճերմկնա՛յ . —

— Իլաճը ի՞նչ է .

Իշտէ անցած օր ճերմակ բան մը կը քըսէիր կոր :

* * *

ՕՆԱՆՈՒ ՄԵՂԻԸ

Կ Ա Մ

ԳԻՋԱԿԱՆ ԱԽՏԵՐՈՒ ՀԵՏԵԻԱՆԻԸ

ՀԵՂԻՆԱԿ ԹԻՍՕՍ

Թարգմանիչ Եղիաշար Մարտիրոս

Սոյն պատուական գործը, որ թիսօս մեծանուն գաղղիացւոյն գրչին արդիւնքն է, իւր տեսակին մէջ՝ ընթերցման արժանի մէկ հատիկ գիրք մ'է, անհրաժեշտ մանաւանդ երկու սեռի երիտասարդաց՝ որոցմէ շատերն աւանդ, չարաչար մահուամբ գերեզման կիջնեն, սխալ հասկնալով կենաց ճշմարիտ հեշտութիւնները, Հայեր, մայրեր, դաստիարակներ կը հրաւիրուին օգուտ քաղել այս գերազանց գործէն, մանաւանդ դաստիարակներ՝ որոց յանձնուած է պատանեկաց բարոյական և նիւթական կենաց ուղղութիւնը։

Կեդրոնատեղին է Ղալաթիա Յ. Արշակ էֆէնտիի վաճառատունը, կը ծախուի նաև Կ. Պօլիս ջրավաճառ Պօղոս աղային խանութը, Սուլթան Համամի դրան կից թղթավաճառ Գօռանեան Աւետիս էֆէնտիին մաղաղան, և ամեն գրավաճառաց քով։ Գին 6 ջրուշ։

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՅԿԱՆՆԵՐԸ

Գրեց Յ. Յ. Պարոնեան

Հրատարակէ Ս. Ղ. Պարտիզյանեան

Ազգային ժամանակակից վէպ մ'է, որ տետր առ տետր սկսած է հրատարակուիլ, հինգերորդ տետրը իւր ընծայուած ըլլալով։

Կը ծախուի գրավաճառ Ս. Ղուկասեան և Փրէնկեան գրատունները, սուճի Պօղոս աղայի խանութը և լրագրավաճառներու քով ի գին 40 փարայ։

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՕՐԱՑՈՅՑ

1881

ԹՈՒՍԱԿԱՆԻՆ ԳՐԻՍՏՈՍԻ

ԳԻՆ 100 ՓԱՐԱ

ՅՕՐԻՆԵԼ ՅԵՐԵՄԻԱ ՔԱՀԱՆԱՅԷ ԽԱՍԳԻՒՂԻ

ՍԵՊՏԱԿԱՆ ՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՓՐԿՁԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Պարտիզյանեան

Վիճակագիր տէրութեանց. — Հայրապետութիւն Հայոց. — Հայաստան աշխարհ կամ Արմենիա. — Օսմանեան միջազգային թղթատարութիւնք. — Ժամանակացոյց սուրհանդակաց Օսմանեան միջազգային թղթատարութեանց. — Եւրոպական նամակատունք ի Կ. Պօլիս. — Յուդակ գնոց թղթատարութեանց և հեռագրութեանց Եւրոպական և Ասիական քաղաքաց թուրքիոյ. — Սակագին հեռագրի ըստ նոր կարգադրութեանց միջազգային թեկերու. — Ընկերութիւնք շոգեշարժ նաւարկութեան, ինչպէս եւ, Եգիպտական (Խտիվիյէ). — Մախսուէ. — Աւստրօ-Հունգար Լոյտ. — Մէսաժըրի Մարիթիմ. — Բաքէ էնէ և ընկերութիւն. — Ռուսական ընկերութիւն. — Ընտանեկան գեղարան։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ
Հ. Ե. ԳԻՄՆԱՍԵԱՆԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ԳԱՓԱՄԱՆԵԱՆՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՔԱՅԷԼ ՍԱՐԳԵԱՆ
Մէրճան չարչի Բիւշտի Էֆ. խանի տակ թիւ 20